

Обставини справи

Справа стосувалася питання про те, чи був наказ про знесення незаконно зведеної будівлі, яка нібито була єдиним житлом заявниці, матері-одиначки, та її неповнолітніх дітей, «необхідним у демократичному суспільстві» у значенні пункту 2 статті 8 Конвенції, враховуючи, що ні орган влади, який видав наказ, ні суд, який пізніше його переглянув, не аналізували, чи буде знесення пропорційним у світлі особистих обставин заявниці.

Заявниця народилась в 1972 році та проживала в місті Куклен. Вона не перебувала в шлюбі та мала сімох дітей.

У 2007 році заявниця разом з іншою особою придбала дві третини земельної ділянки сільськогосподарського призначення площею 793 квадратних метри поблизу міста Куклена. У квітні 2009 року вони разом із власником, якому належала решта третини ділянки, отримали дозвіл на зведення службової будівлі площею до 35 м². Будівлю було завершено пізніше і дата такого завершення невідома. За словами заявниці, вона та її діти почали жити в ній.

Після скарг, поданих у червні та жовтні 2013 року власником сусідньої ділянки про те, що частина будівлі стоїть на його землі, у березні 2014 року муніципальна комісія оглянула ділянку та зазначила, що будівля стоїть на чужій земельній ділянці і що не було оформлено документи, які б підтверджували її відповідність будівельним нормам, і що вона використовувалась для проживання, хоча, запитуючи дозвіл на її будівництво, заявниця зазначала, що будівля буде використовуватися для сільськогосподарських потреб.

Заявниця скаржилась, що розпорядження про знесення будівлі, в якій вона проживала разом з її дітьми, що було видане у березні 2015 року, становило собою непропорційне втручання у її право на повагу до її житла. Вона посилялась на положення статті 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Розпорядження про знесення, яке порушувало право заявниці на повагу до її житла, «узгоджувалось із законом» (див. рішення у справі *Ivanova and Cherkeзов v. Bulgaria*).

Наказ також можна розглядати як такий, що переслідував легітимну мету. Згідно з його умовами він був спрямований на реалізацію вимог закону стосовно того, що жодні будівлі не можуть бути зведені без необхідної будівельної документації. У досліджуваному контексті ці заходи можна розглядати як такі, що підпадають під поняття «запобігання безладдю» і такі, що сприяють «економічному добробуту країни» (див. рішення у справі *Ivanova and Cherkeзов*). Хоча сам наказ містив посилання лише на відсутність таких документів, Пловдивський адміністративний суд, погоджуючись із таким наказом, також зазначив, що будівля

була майже повністю зведена на сусідній ділянці, яка належала іншій особі. У зв'язку з цим наказ також можна розглядати як такий, що опосередковано захищає «права інших осіб» (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах *Yordanova and Others v. Bulgaria* (№ 25446/06, від 24 квітня 2012 року, § 111, та *Bagdonavicius and Others v. Russia*, № 19841/06, § 96, від 11 жовтня 2016 року).

Головне питання полягало в тому, чи було втручання, яке випливало із наказу про знесення, «необхідним у демократичному суспільстві». У цьому випадку загальні принципи стосовно наказів про знесення незаконно зведених будівель, які є для когось єдиним «домом», були викладені у справі *Ivanova and Cherkezev*. Немає потреби повторювати усі з них, але необхідно наголосити на тому, що:

а) вони вимагають, щоб люди, які можуть втратити своє єдине житло у зв'язку із його запланованим знесенням, мали змогу вимагати та отримати – на певному етапі провадження, в рамках якого розглядалось питання про знесення – належну перевірку його пропорційності в світлі їхніх особистих обставин, і що

б) лише у виняткових випадках таким особам вдасться висунути аргументовану вимогу про те, що знесення буде непропорційним з огляду на їхні конкретні обставини.

Ця справа також має бути вирішена відповідно до цих принципів.

Сам наказ про знесення не містив жодної оцінки того, чи відбудеться непропорційний вплив на заявницю з огляду на її власні обставини. Також немає жодних доказів того, що, видаючи наказ, заступник мера міста Куклена намагався співставити мету, яку переслідувало його розпорядження, з особистими обставинами заявниці.

Саме по собі це не становило проблеми. Але коли наказ надійшов до Пловдивського адміністративного суду на розгляд після надходження позову заявниці, то суд також не дослідив це питання. Суд обмежив свої міркування щодо цього зауваженнями про те, що соціальні служби були поінформовані про сімейну ситуацію заявниці тощо. Цей суд не взяв до уваги всі чинники, здатні вплинути на пропорційність втручання – попередньо викладені, у невичерпний спосіб, у справі *Ivanova and Cherkezev* – або не намагався збалансувати інтереси заявниці щодо продовження проживання в будинку зі своїми дітьми з позицією про знесення (для порівняння див. ухвалу у справі *Pinnock and Walker v. the United Kingdom* (ухв.)). Це правда, що заявниця не акцентувала увагу на цьому питанні, але видається малоімовірним, що вона могла б спонукати цей суд вдатись до такого аналізу, оскільки згідно із судовою практикою Верховного адміністративного суду на той час такі питання не мали значення під час розгляду проблеми законності розпорядження про знесення (див. рішення у справі *Ivanova and Cherkezev* та *Aydarov and Others* і для порівняння, *mutatis mutandis*, рішення у справі *Zrilić v. Croatia*). У справі заявниці деякі з цих факторів – наприклад, те, що будівля, зведена без відповідного дозволу, використовувалася для проживання, а не для сільськогосподарських потреб, що, за відсутності електричних, водопровідних і каналізаційних установок, вона була найімовірніше непридатною для проживання людей, і що вона була частково зведена на земельній ділянці, яка належить комусь

іншому, – рішуче вказують на те, що розпорядження про знесення слід залишити в силі, зокрема через те, що будівлю, очевидно, не можна було вважати такою, що відповідає будівельним нормам. У той же час міркування щодо ризику того, що сім'я, яка складалася з принаймні чотирьох неповнолітніх дітей, залишиться без притулку, можна розглядати як вагомий аргумент на користь того, аби знесення супроводжувалось заходами, спрямованими на належне полегшення серйозних труднощів – наприклад, вжиття реальних кроків соціальними чи іншими органами влади, спрямованих на забезпечення того, щоб заявниця та її діти змогли швидко знайти відповідне альтернативне житло, чи то за допомогою власних коштів заявниці, чи то через допомогу інших осіб або органів влади. Пловдивський адміністративний суд не отримав вичерпної інформації стосовно усіх цих питань під час вирішення справи заявниці або не намагався їх з'ясувати.

На думку Уряду, відсутність належної оцінки особистих обставин заявниці під час судового розгляду була компенсована *de facto* поведінкою органів влади під час виконання розпорядження про знесення. Це правда, що затримка у виконанні розпорядження та супутні перемовини і дискусії щодо можливостей переселення заявниці та її неповнолітніх дітей свідчать про те, що органи влади шукали збалансованого підходу до ситуації. Також правда, що заявниця не комунікувала з ними щодо цього питання належним чином. Але за цих обставин цей аспект не можна вважати вирішальним. Ці спроби органів влади знайти рішення житлової проблеми заявниці не відбувалися в рамках офіційної процедури, яка передбачала б комплексну оцінку пропорційності втручання у світлі її особистих обставин (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах *Buckland v. the United Kingdom* та *Ivanova and Cherkezev*).

Крім того, видається, що в ході цих обговорень органи влади не запропонували заявниці комплексне рішення: їхня єдина чітка пропозиція, схоже, полягала в тому, щоб тимчасово помістити її дітей у житло, що перебувало у підпорядкуванні соціальних служб. Хоча затримка у виконанні розпорядження про знесення, безсумнівно, надавала заявниці певне відстрочення, проте це не призвело до належного вирішення проблеми, з якою вона зіштовхнулася.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 квітня 2023 року й набуло статусу остаточного 11 липня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.